

Ljiljana Šuštar*

Šolski zvezki v fondih ljubljanske enote

Zgodovinskega arhiva Ljubljana

School exercise books in the Ljubljana unit of the Ljubljana Historical Archives

Izvleček

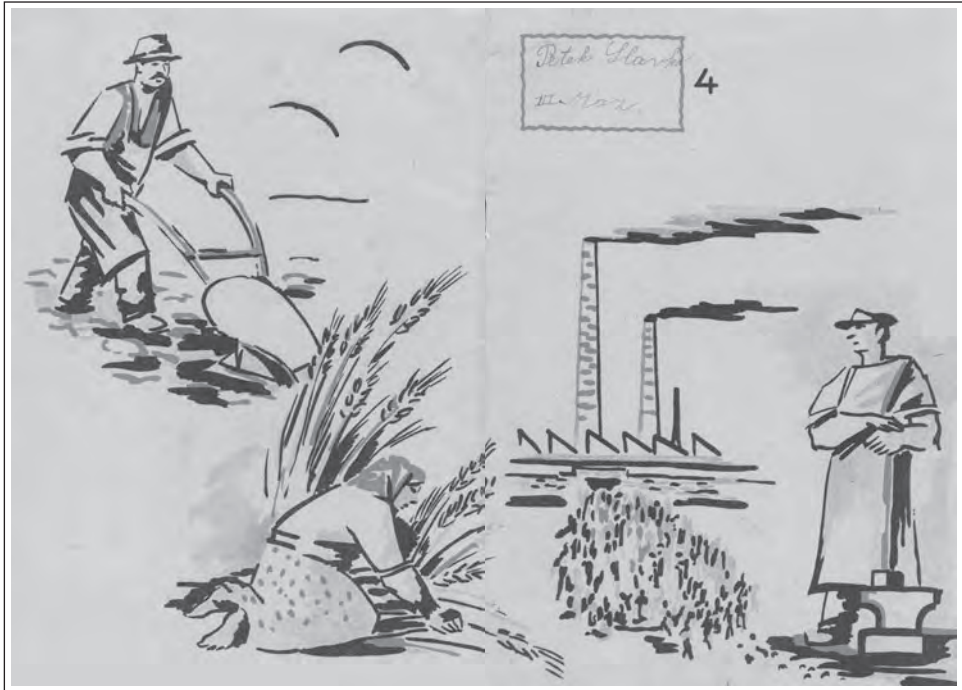
Zvezke v šolskih fondih Zgodovinskega arhiva Ljubljana zasledimo v vlogi šolskega (učnega) pripomočka učenca kot redke, maloštevilne in zato dragocene primerke. V šolske fonde zaidejo kot izjema, uvrščena na popisu arhivskega gradiva na koncu seznama. Zato pa so v velikem številu zastopani kot nosilci zapisa strokovnih in upravnih organov šol v petdesetih, šestdesetih in sedemdesetih letih 20. stoletja, okrožnic, inšpekcijskih pregledov šol. Kot taki so zaradi vsebine v njih dokumenti trajne vrednosti. V osebnih in družinskih fondih ter zbirkah zasebnih zbirateljev pa so zvezki predvsem nosilci zapisa za dnevnike, spomine oz. predstavljajo posameznikom priročni predmet, ki nudi možnosti beleženja raznih zaznamkov o dogodkih, vodenja seznamov porabe materiala in denarja v gospodinjstvu, raznih receptov, verzov. Le izjemoma so ohranjeni kot šolski (učni) pripomoček učenca.

Abstract

Only a few of the exercise books in the school collections of the Historical Archives of Ljubljana served as an educational tool used by pupils and are therefore valuable examples. They arrived in these collections only rarely and are entered at the end of the record of the archived material. On the other hand, notebooks in which the professional and administrative bodies of schools in the 1950s, 60s and 70s made entries, as well as those containing circulars and school inspection material, are represented much more numerously. Meanwhile, notebooks from the personal and family collections of private collectors usually contain diaries or memories and were handy for individuals to record notes about various events, lists of goods used and money spent by households, various recipes, verses, etc. They are only rarely preserved as school exercise books used by pupils.

Zvezke v fondih Zgodovinskega arhiva Ljubljana (ZAL) lahko zasledimo kot kategorijo arhivskega gradiva v: a) šolskih fondih kot šolski (učni) pripomoček učenca in kot nosilec zapisa; b) v fondih zasebne provenience kot nosilec zapisa in c) v zbirkah zasebnih zbirateljev kot nosilec zapisa in šolski (učni) pripomoček učenca.

* Ljiljana Šuštar, prof. zgodovine in sociologije, arhivska svetovalka Zgodovinskega arhiva Ljubljana, v. p., e-pošta: ljliljana.sustar@gmail.com

Platnice šolskega zvezka za matematiko, šol. l. 1946/47 (Zgodovinski arhiv Ljubljana, KAM/0087, Osnovna šola Nevlje, t. e. 3, a. e. 94)

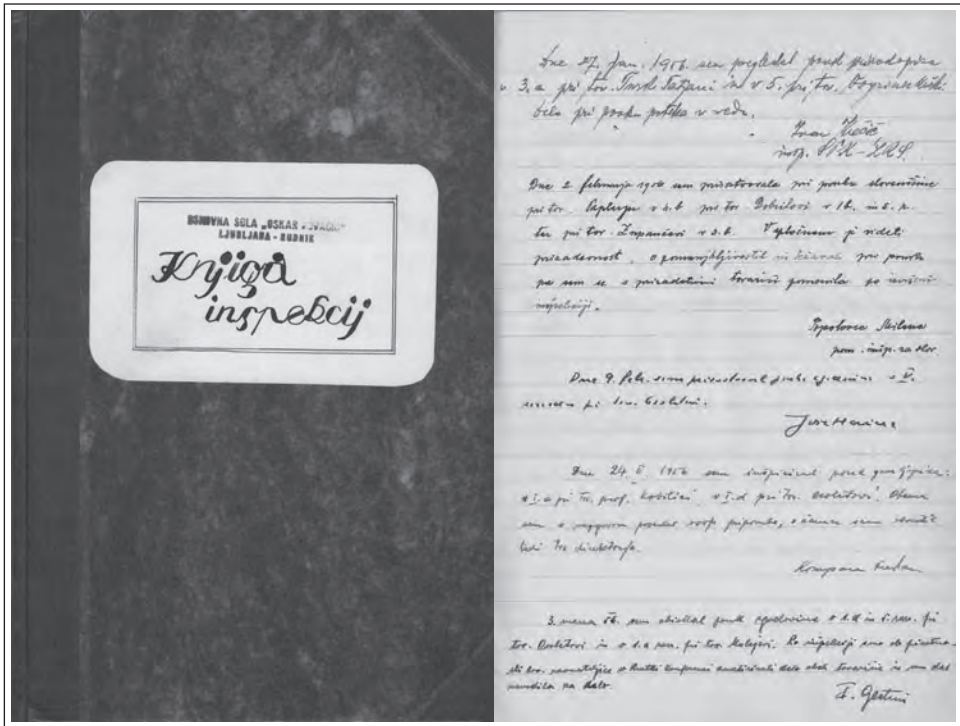
Zvezek v šolskih fondih

Šolski zvezek, ki nastopa v šolskem fondu **kot šolski (učni) pripomoček učenca**, lahko označimo kot redek, maloštevilen in zato dragocen primerek. V šolske fonde zaide kot izjema, uvrščena v popisu gradiva na koncu seznama. Praviloma je to zvezek šolskih nalog učenca, ki ga ta ni prevzel in ga šola še ni uničila - »škartirala.«

V ljubljanski enoti sta dragocena dva brezčrtna matematična šolska zvezka iz Osnovne šole Nevlje pri Kamniku iz šol. l. 1946/47 in 1949/50.¹ Uporabniku vzbudi pozornost že oblikovanje platnic obeh zvezkov. Na rumeni naslovnici zvezka za šol. l. 1946/47 je narisana tovarna in delavec, na zadnji strani kmet, ki orje in kmetica, ki žanje na polju, izdajatelj ni naveden. Zvezek iz šol. l. 1949/50 ima zelene platnice z enakostraničnimi belimi trikotniki s številčkami in krogi in že zunanost nakazuje, da je namenjen učenju matematike, pri tem je naveden tudi izdajatelj – Državna založba Slovenije (DZS). V obeh so besedilne naloge s vsebinami, ki izražajo gospodarske in politične razmere družbe v prvih letih po vojni. Navod (Nabavljalni zavod) dodeljuje

¹ SI_ZAL_KAM/0087, Osnovna šola Nevlje, t. e. 3, a. e. 94.

Zapis inšpektorja Ferda Gestrina ob inšpekciji šole marca 1956 (Zgodovinski arhiv Ljubljana, LJU/0750, Osnovna šola Oskarja Kovačič, Ljubljana, t. e. 38).

predvsem zaradi svoje vsebine. Kot taki oz. zaradi vsebine, ki omogoča raziskovanje zgodovine šole, tudi kraja so dokumenti trajne vrednosti, oz. arhivsko gradivo. Fond ljubljanske Gimnazije Vič vsebuje veliko število zvezkov, ki so se uporabljali za pisanje zapisnikov izpitnega odbora in zapisnikov ustnega dela zaključnih izpitov za obdobje 1959/60 – 1965/66.² To so črtani zvezki A 4 formata s trdimi platnicami in nalepko kaj vsebujejo ter obdobjem kdaj so bili zaključni izpiti. V zvezkih tega fonda so zapisane tudi seje upravnih organov šole, npr. sveta za šol. l. 1980/81.³ Zvezki so črtani, formata A4 z mehкими platnicami in z nalepko za kateri organ so vodeni.

Za primere zapisnikov pedagoških konferenc, redovalnih oz. ocenjevalnih konferenc navajam fond Osnovna šola Savsko naselje, Ljubljana za šol. l. 1958/59-1962/63.⁴ Zvezki so črtani A4 formata s trdimi platnicami in z nalepko katerih strokovnih teles so zapisniki. Nadvse je zanimiva vsebina okrožnic za učence in učitelje, ki so jih vodile

2 SI_ZAL_LJU/0194, Gimnazija Vič, Ljubljana, t. e. 31, a. e. 49.

3 SI_ZAL_LJU/0194, Gimnazija Vič, Ljubljana, t. e. 37, a. e. 70.

4 SI_ZAL_LJU/0721 Osnovna šola Savsko naselje, Ljubljana, t. e. 22, a. e. 49, 50.

tako osnovne kot srednje šole v zvezkih, praviloma črtanih A4 formata, trdih platnic. V njih lahko sledimo življenje šole (kulturno, športno) in na podeželju tudi kraja. Za obdobje enajstih let 1962/63 – 1973/74 jih imamo ohranjene v fondu Osnovne šole Ferda Vesela, Šentvid pri Stični.⁵ Ta šola je ohranila tudi učne priprave učiteljev podružnične šole Temenica za nižje razrede (1.- 4. razred) za šol. l. 1963/64 – 1969/70 napisane na listih A4 format vezanih v obliko zvezka.⁶

Kot zadnji primer zvezka – nosilca zapisa določene vsebine predstavljam zvezek z nalepko inšpekcijska knjiga, tudi knjiga inšpekcij. Vanj so zapisovali šolski inšpektorji ugotovitve, pripombe o poteku pouka pri učitelju, šolskem delu, dokumentaciji, ki jo mora voditi šola. Ob iskanju predstavitvenega primera sem v fondu Osnovne šole Oskarja Kovačiča, Ljubljana našla črtani zvezek s trdimi platnicami z nalepko Knjiga inšpekcij.⁷ V njem so zapisani inšpekcijski pregledi za obdobje 1940-1959. Mojo pozornost je pritegnil zapis iz marca 1956, ki ga je napisal tedanji inšpektor Ferdo Gestrin, poznejši univerzitetni profesor in nam – vrsti zgodovinarjev drag učitelj.⁸

Zvezek v fondih zasebne provenience

Pričakovanja pred raziskavo, da fondi zasebne provenience (**osebni fondi, družinski in rodbinski fondi**) hranijo večje količine zvezkov kot šolskih (učnih) pripomočkov, se niso uresničila. Pogojno bi lahko zvezek kot šolski pripomoček štela le v enem od fondov in sicer zvezke zapiskov fakultetnih predavanj oz. izpiskov za izpit. Lahko pa ga uvrstimo tudi kot pri večini osebnih fondov v pripomoček oz. nosilec zapisa za: **spomine** (npr. fond Franc Goršič, Ljubljana, Evgen Vavken, Ljubljana), **dnevnik** (Družina Baumgarten, Ljubljana) in v zgoraj navedenem primeru **zapisov predavanj, izpiskov** za izpite. Ti zapisi predavanj so ohranjeni v desetih rokopisnih zvezkih v osebni fondu župnika in organizatorja bele garde v Mostah Miha Jenka.⁹ Zapiski s svinčnikom so ohranjeni v devetih črtastih zvezkih A5 formata in enem formatu beležke, mehkih platnic in z nalepkami, na katerih je napisana vsebina zvezka npr. homiletika, zakonsko pravo, cerkveno pravo, cerkvena umetnost, sv. pismo stare

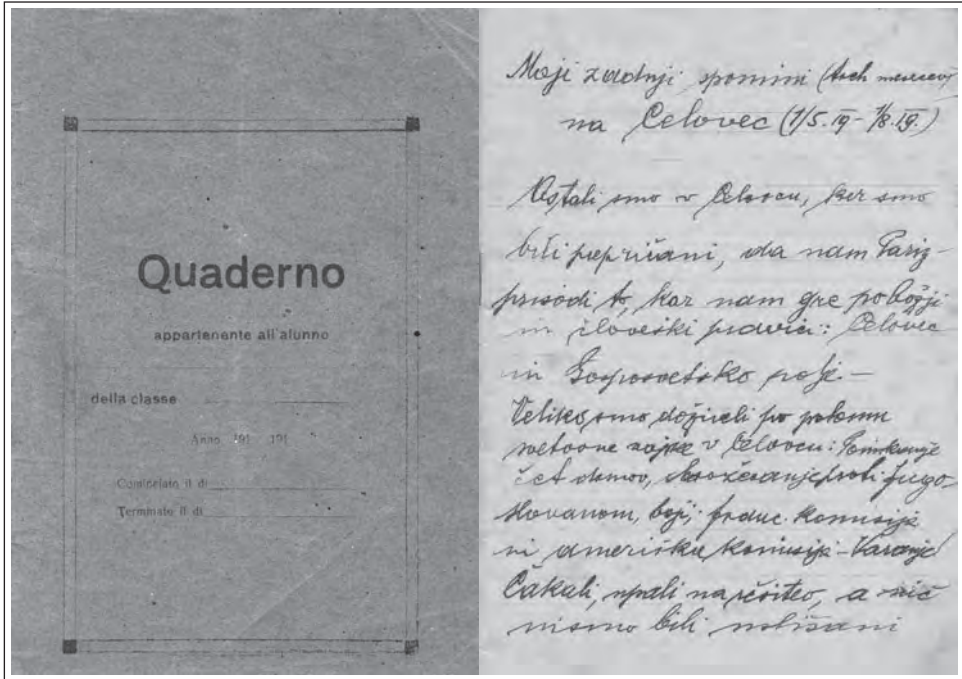
5 SI_ZAL_GRO/0070, Osnovna šola Ferda Vesela, Šentvid pri Stični, t. e. 45, a. e. 266

6 SI_ZAL_GRO/0070, Osnovna šola Ferda Vesela, Šentvid pri Stični, t. e. 58, a. e. 299

7 SI_ZAL_LJU/0750, Osnovna šola Oskarja Kovačiča, Ljubljana, t. e. 38.

8 Ferdo Gestrin 1916 -1999; učitelj na srednjih šolah, republiški inšpektor za zgodovino (1954-1959), asistent za občo zgodovino na univerzi (1959), izredni profesor (1962), redni profesor (1971), od l. 1983 član SAZU; glej tudi: Ignacij Voje, Ferdo Gestrin – šestdesetletnik, Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, letnik 24, 1976, str. 185-187 in Vasilij Melik, Prof. dr. Ferdo Gestrin: 8. 10. 1916 – 9. 4. 1999, Zgodovinski časopis, 1999, št. 1, str. 5-7.

9 Po navedbi: Štefanija Ravnikar Podbevšek, Sv. Urh, Ljubljana 1966, str. 477 in Franček Saje, Belogardizem, Ljubljana 1952, str. 52, 491.

Naslovnica in list v zvezku s spominskim zapisom Valentina Rožiča in njegove soproge (ZAL, LJU/0357, Evgen Vavken, Ljubljana, š. 1, a. e. 18)

zaveze, sv. pismo nove zaveze, dogmatika.¹⁰ Le v zvezku 'dogmatika za izpit' je navedena letnica 1925.

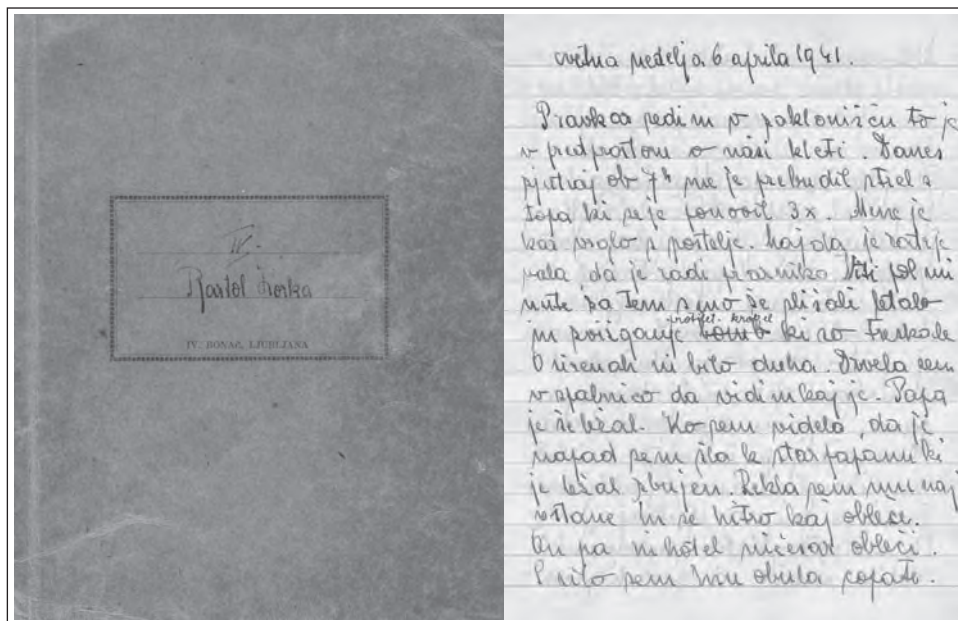
V osebnem fondu Evgena Vavkna, ki vsebuje gradivo še dveh drugih ustvarjalcev (rodbine Blaž in Valentina Rožiča), je z ilustrativno zanimivimi platnicami zvezek spominov soproge Valentina Rožiča.¹¹ V črtastem zvezku majhnega formata, z mehкими platnicami, ki ga je z napisom Quaderno izdal italijanski založnik (najbrž z Beneškega),¹² so pravzaprav zapisi soproge o času v Celovcu med 1. majem in 1. avgustom 1919, ko je bil V. Rožič interniran zaradi svojega slovenskega političnega delovanja na Koroškem.¹³ Opisuje aretacijo moža, trud pri raznih osebah za izpust moža iz internacije, prihod srbske vojske v Celovec 6. junija 1919, prihod antantne komisije.

10 SI_ZAL_LJU/0312, Jenko Miha, Ljubljana, š. 1, a. e. 9.

11 SI_ZAL_LJU/0357, Evgen Vavken, Ljubljana, š. 1, a. e. 18.

12 Na zadnji strani je risba beneškega leva sv. Marka.

13 Valentin Rožič (2. 7. 1878 - 2. 2. 1935) slovenski politik in publicist je med l. 1910 in 1915 služboval pri Mohorjevi družbi v Celovcu in tako postal poznavalec narodnostnih in socialnih razmer koroških Slovencev in borec za njihove pravice. Novembra 1918 se je pridružil prostovoljcem za osvoboditev Koroške, bil aprila 1919 zajet in interniran, avgusta 1919 pa je pobegnil v Ljubljano. Več: Valentin Rožič, Slovenski biografski leksikon, elektronska oblika, 2011.

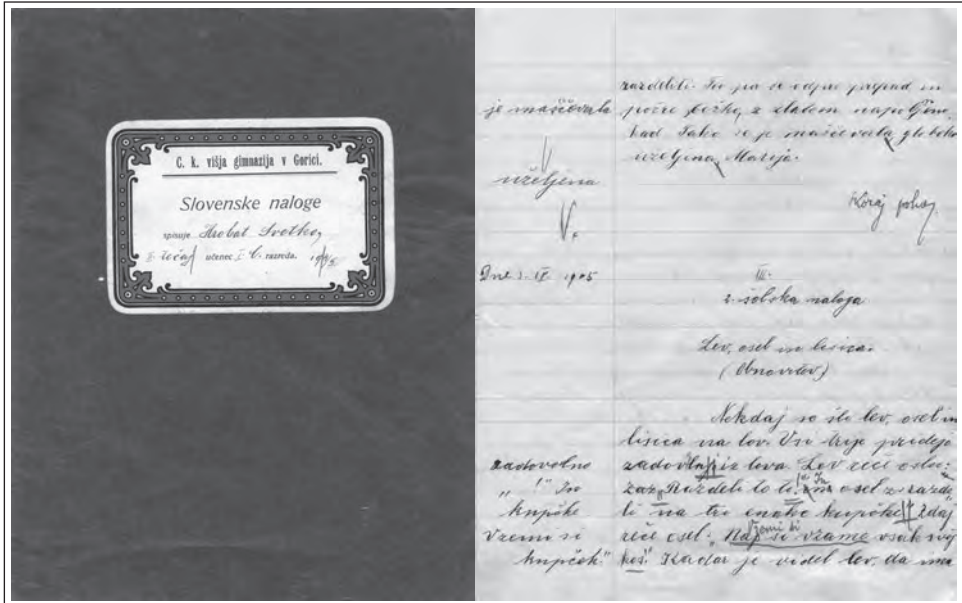
Naslovnica zvezka in list iz dnevnika Zorke Bartol
(ZAL, LJU/0439, Zbirka Ulčar, Ljubljana, š. 2, a. e. 11)

Zvezek v zbirkah zasebnih zbirateljev

Prispevek končujem z ugotovitvami o pričakovanih, da zvezke vsebujejo zbirke zasebnih zbirateljev. V fondu le enega od njih (Zbirka Ulčar, Ljubljana) je ob zvezkih kot nosilcih zapisov oz. »pripomočkov« za ustvarjanje prej omenjenih zapisov le en primerek kot **šolski (učni) pripomoček učenca**. V Ulčarjevi zbirki je šolski zvezek za »Slovenske naloge« na C. k. višji gimnaziji v Gorici iz šol. l. 1904/05.¹⁴ V črtastem zvezku modre barve, majhnega formata in mehkih platnic z nalepko na kateri je zapisano tudi ime učenca, so šolske (Ribič in ribica, Lev, osel in lisica, Ovce in pes) in domače naloge (Divja rožica, Srnica, Zaklad) – obnove ali razmišljanja učenca ob prebranih pesmih in basnih. Naloge so pregledane z rdečim korekturnim svinčnikom učitelja, za navpično črto ob strani so učenčevi popravki.

Množično pa se v zbirkah zasebnih zbirateljev pojavljajo zvezki vseh formatov: majhnih, velikih in beležk **kot nosilci zapisov** oz. predstavljajo posameznikom, največkrat neznanim, priročni predmet, ki nudi možnosti vpisa raznih zaznamkov dogodkov, seznamov porabe materiala in denarja v gospodinjstvu, raznih receptov, verzov.

14 SI_ZAL_LJU/0439, Zbirka Ulčar, Ljubljana, š. 11, a. e. 55

Zvezek za »Slovenske naloge« na C. k. višji gimnaziji v Gorici iz šol. l. 1904/05
(ZAL, LJU/0439, Zbirka Ulčar, Ljubljana, š. 11, a. e. 55)

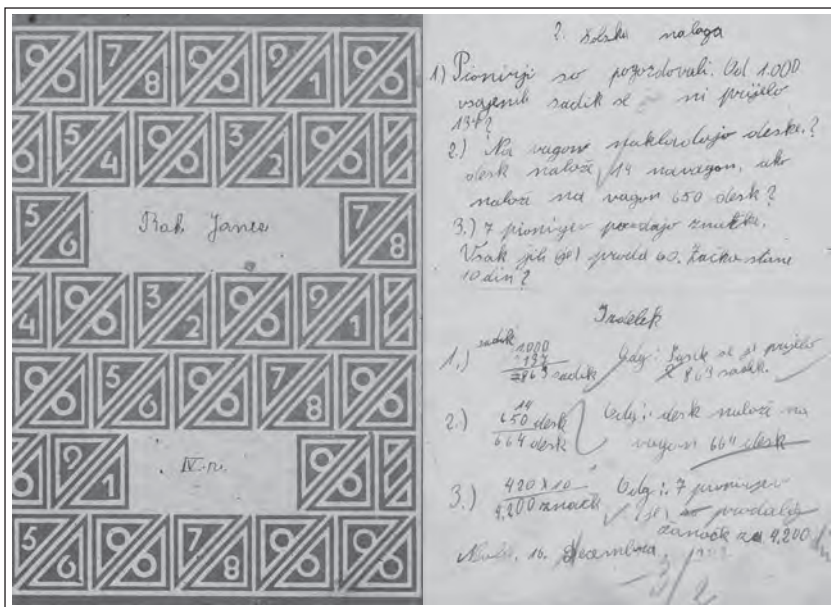
Iz zbirke Ulčar želim opozoriti zaradi njegove vsebine še na dnevnik zapisovalke kot piše na platnicah zvezkov Zorke Bartol.¹⁵ Iz same vsebine lahko sklepamo, da ga je pisala mladenka iz ljubljanske meščanske družine, ki je bila dva poletna meseca l. 1937 tudi v Parizu in je jeseni 1940 na univerzi vpisala študij umetnostne zgodovine, zgodovine Jugoslavije in italijanskega jezika. Iz dodatnega arhivskega vira¹⁶ sklepamo, da opisuje življenje družine notarja dr. Antona Bartola (rojen 1876), ki ima korenine na Ribniškem. V družini so bili ob njej, rojeni junija 1919, še trije otroci - dve sestri in brat. Družina je stanovala na Rimski ulici v Ljubljani, v 30. letih pa na Murnikovi. Dekle v dnevniku opisuje življenje v družini in posredno Ljubljano od julija 1937 do oktobra 1942.¹⁷ Dnevnik je pisan v treh na zunaj v ničemer iztopajočih črtanih zvezkih malega formata, eden s trdimi platnicami in dva z mehкими, ki nosita na platnicah tudi zapis, da jih je izdal tiskar iz Ljubljane Ivan Bonač. V njih je dragocena predvsem vsebina.

15 SI_ZAL_LJU/0439, Zbirka Ulčar, Ljubljana, š 2, a. e. 11

16 SI_ZAL_LJU/0500, Mesto Ljubljana, domovinski oddelek

17 Ta vir je že pritegnil nekaj pozornosti ob raziskovanju medvojnne Ljubljane. Mojca Šorn, Življenje Ljubljančanov med drugo svetovno vojno, Ljubljana 2007, str. 36.

Šolski zvezek za matematiko, šol. l. 1949/50
(ZAL, KAM/0087, Osnovna šola Nevlje, t. e. 3, a. e. 95)

Sklepne misli

Šolski zvezek kot šolski (učni) pripomoček učenca oz. kategorijo arhivskega gradiva v fondih šol lahko označimo kot redek, maloštevilen in zato dragocen primerek. Tudi v sistemu klasifikacijskih znakov z roki hrambe za vzgojno-izobraževalne zavode (v tem primeru šol na vseh ravneh) niso uvrščeni kot gradivo, ki bi imelo vrednost arhivskega ali vzorčnega arhivskega gradiva. V šolske fonde zaide kot izjema, uvrščena na popisu na koncu seznama. Praviloma je to zvezek šolskih nalog učenca, ki ga ta ni prevzel in ga šola še ni uničila - »škartirala«.

V fondih šol iz obdobja petdesetih, šestdesetih in sedemdesetih let 20. stol. pa se praviloma v večjem številu pojavi zvezek kot nosilec zapisa zapisnikov strokovnih in upravnih organov šole, npr. pedagoških in ocenjevalnih konferenc, zapisnikov izpitnega odbora pri zaključnih izpiti na srednjih šolah, sveta šole, zbora delavcev. Veliko šolam je bil nosilec zapisa za okrožnice (obvestila, sporočila) namenjena učiteljem in učencem. Pri kakšni od osnovnih šol zasledimo zvezek z nazivom Inšpekcijska knjiga ali Knjiga inšpekcij. Vanj so šolski inšpektorji zapisali obiske na šoli pa tudi ugotovitve, pripombe o poteku pouka pri posameznem učitelju, šolskem delu, dokumentaciji, ki jo mora voditi šola. Kakšna od šol hrani tudi šolske priprave učitelja zapisane v zvezek ali na liste vezane v obliki zvezka.

Pričakovanja, da fondi zasebne provenience (osebni fond, družinski in rodbinski fond) hranijo večje količine te vrste gradiva, se niso uresničila. Šolski zvezek kot

šolski pripomoček in še to kot zapis predavanj in izpiskov za izpite nastopa le v enem fondu. Pri osebnih fondih jih zasledimo predvsem kot pripomoček oz. nosilec zapisa za spomine, dnevnike.

Omeniti velja tudi pričakovanje, da šolske zvezke vsebujejo zbirke zasebnih zbirateljcev. V fondu le enega od njih je zvezek kot šolski (učni) pripomoček – šolski zvezek učenca.

Tako predstavljajo zvezki v fondih zasebne provenience in zbirkah zasebnih zbirateljcev predvsem »priročni predmet«, pripomoček, ki omogoča posamezniku pisanje spominov, dnevnikov, možnosti zapisovanja raznih zaznamkov dogodkov, vodenja seznamov porabe materiala in denarja v gospodinjstvu, raznih receptov in verzov.

Viri in literatura

Arhivski viri - Zgodovinski arhiv Ljubljana

SI_ZAL_KAM/0087, Osnovna šola Nevlje
 SI_ZAL_LJU/0194, Gimnazija Vič, Ljubljana
 SI_ZAL_LJU/072, Osnovna šola Savsko naselje, Ljubljana
 SI_ZAL_GRO/0070, Osnovna šola Ferda Vesela, Šentvid pri Stični
 SI_ZAL_LJU/0750, Osnovna šola Oskarja Kovačiča, Ljubljana
 SI_ZAL_LJU/0312, Jenko Miha, Ljubljana
 SI_ZAL_LJU/0357, Evgen Vavken, Ljubljana
 SI_ZAL_LJU/0439, Zbirka Ulčar, Ljubljana
 SI_ZAL_LJU/0500, Mesto Ljubljana, domovinski oddelek

Literatura

Rudolf Andrejka; Valentin Rožič; Slovenski biografski leksikon, dostopno: <http://nl.ijs.si/fedora/get/sbl:2664/VIEW/>
 Vasilij Melik, Prof. dr. Ferdo Gestrin: 8. 10. 1916 - 9. 4. 1999, Zgodovinski časopis, 1999, št. 1, str. 5-7.
 Štefanija Ravnikar Podbevšek, Sv. Urh, Ljubljana 1966.
 Franček Saje, Belogardizem, Ljubljana 1952.
 Mojca Šorn, Življenje Ljubljančanov med drugo svetovno vojno, Ljubljana 2007.
 Branko Šuštar, Zgodbe šolskih zvezkov, Pogledi na razvoj šolskih zvezkov na Slovenskem od srede 19. stoletja naprej, Slovenski šolski muzej, 2011.
 Ignacij Voje, Ferdo Gestrin – šestdesetletnik, Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, letnik 24, leto 1976, str. 185-187.